

«ΚΥΠΡΙΑ ΜΗΝΑΙΑ»(*)

Τοῦ Μητροπολίτη Πάφου κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Εὐχαριστῶ ἰδιαίτερα τούς ὑπευθύνους τῆς ἀποψινῆς ἐκδήλωσης γιά τήν τιμή πού μοῦ κάνουν, νά μοῦ ἔχουν ἀναθέσει τήν παρουσίαση τοῦ ἑνδεκάτομου ἔργου «Κύπρια Μηναῖα» πού ἐξέδωσε, μέ πολλή φροντίδα, ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου. Καταλαβαίνετε, ὅτι δέν πρόκειται γιά μιᾶ παρουσίαση ὁποιουδήποτε ἔργου. Ἐντεκα τόμοι καί 149 συνολικά ἀκολουθίες δέν εἶναι δυνατόν νά παρουσιαστοῦν ἀναλυτικά. Γι' αὐτό καί θά ἀναφερθῶ, μέ γενικό τρόπο, στό πρόβλημα πού δημιουργήθηκε καί ὑπῆρχε γιά χρόνια καί στόν τρόπο ἐπίλυσής του, καθώς καί στίς γενικές ἀρχές πού ἀκολουθήθηκαν. Θά ἀναφερθῶ, ἐπίσης, στά ἐξωτερικά χαρακτηριστικά τῶν τόμων καί στούς συντελεστές τοῦ ἔργου.

Κοντά στήν Παλαιστίνη, ὅπου διαδραματίστηκαν γεγονότα «σαλεύσαντα τά ἄνω καί τά κάτω», κατὰ τήν ὑμνολογία τῆς ἑβδομάδας πού διανύουμε, ἐκεῖ ὅπου ἰδρύθηκε τό πρῶτον ἐπὶ τῆς γῆς ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, καί ἐλληνική ἀπό τήν αὐγή τῆς Ἱστορίας της, ἡ πατρίδα μας, ἡ Κύπρος, εὐνοήθηκε ὑπέρμετρα ἀπό τόν Θεόν. Τόσο ἡ ἐγγύτητά της πρὸς τήν Ἁγία Γῆ, ὅσο καί τό ἐλληνικό ὑπόβαθρό της, ὀδήγησαν ἐδῶ πολύ νωρίς τούς Ἀποστόλους Βαρνάβα καί Παῦλο, συνεπικουρούμενους καί ἀπό τόν Μᾶρκο, ὅπου καί ἐγκαθίδρυσαν τήν πρώτη Ἐκκλησία σέ Εὐρωπαϊκό ἔδαφος.

Ἐκεῖ πού ἐλατρεῦετο ἡ Ἀφροδίτη καί ὑπῆρχε ἡθικός ξεπεσμός,

---

*) Ὁμιλία πού ἐγίνε κατὰ τήν παρουσίαση τοῦ ἔργου «Κύπρια Μηναῖα» στήν παλαιάν Ἀρχιεπισκοπή στίς 4 Μαΐου 2011.

ἀκούστηκαν νέες ιδέες, κηρύχθηκαν ἄλλα ἥθη, ἔγινε ἀναδόμηση ἀξιῶν. «Τὴν ἀκανθώδη θρησκείαν τῶν εἰδώλων ἐκριζώσαντες», οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, «κλίμα κατεφύτευσαν» τῆς ἀρετῆς. Ἡ Κύπρος κατέστη ἔκτοτε τὸ ἐργαστήριον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀγιότητος, ἀναδεικνύοντας πολλοὺς ἁγίους, «κρίνα ἀειθαλῆ καὶ παγκόσμια, δένδρα οὐρανομήκη καὶ εὐσκιόφυλλα, καρποὺς ἀθανάτους τοῦ Παναγίου Πνεύματος», ὅπως γράφει, ἀναφερόμενος σὲ ἄλλη περίπτωση ὁ Ὅσιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης.

«Τόπος γεννήσεως ἁγίων» (ἀγιοτόκος τόπος, κατὰ τὸν Φιλόθεο Κόκκινον), «δεξαμένη τὴν κολυμβήθραν ἀγιότητος», «περιώνυμος καὶ σεβάσμιος χώρος», κατέστη καὶ τῆς «ἀγιοσύνης ἐπώνυμος» ἡ Κύπρος.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἅγιοι: Ἀρχιεπίσκοποι, Ἱεράρχες, Ὅσιοι, Ὁμολογητές καὶ Μάρτυρες, ἀνέδειξαν τὴν Κύπρο σὲ περίοπτο θρησκευτικὸ μέρος. Καὶ βέβαια ἡ ἀνάδειξη ἁγίων προσώπων συνεχίζεται μέχρι σήμερα ἀδιάκοπα στὴν Κυπριακὴ Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἡ χάρις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον «ὄλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας», ἀλλοιώνει θεουργικῶς καὶ σήμερα τοὺς φίλους τοῦ Θεοῦ, πού βεβαιώνουν μέ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τους καὶ τὴν ἀγγελικὴ τους πολιτεία τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ μέσα στό σύγχρονο κόσμον.

Ὁ Ὅσιος νέος ἱερομάρτυς Φιλούμενος, τῶν ἡμερῶν μας, εἶναι ἀπλό παράδειγμα. Μὰ καὶ τὰ μοναστήριά μας, ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἀγίου Ἰλαρίωνος τοῦ Μεγάλου, ἀργότερα τοῦ ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, ἀλλὰ καὶ μέχρι τίς μέρες μας, ἀναδεικνύουν συνεχῶς στὴν Κυπριακὴ Ἐκκλησία ἁγίους. Ἐχει λεχθεῖ προσφυῶς, ὅτι τὰ μοναστήρια ὡς τόπος παρθενικῆς ζωῆς, εἶναι χώροι, ὅπου δὲν γεννιοῦνται νέοι ἄνθρωποι, ἀλλὰ μόνον πεθαίνουν. Εἶναι, ὅμως, τόποι, ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀναγεννῶνται, ἀναμορφώνονται σὲ θεοειδεῖς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ, πού ξεπερνοῦν τὰ μέτρα τῆς βιολογικῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, πού βιώνουν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸ τὴν μέλλουσα ζωὴ καὶ γίνονται ἔτσι πόλος ἑλξης γιὰ τοὺς πιστοὺς, «βακτηρία καὶ ὑποστηριγμός» αὐτῶν.

Ἡ ὁδός τῆς ἀγιότητος δέν ἦταν ποτέ εὐκόλη. Ὅλοι οἱ ἅγιοι ἐτελειώθησαν τρέχοντας τόν ἀγῶνα «δι' ὑπομονῆς», φέροντας «τά στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν» καί περιφέροντας τόν ὀνειδισμόν αὐτοῦ στήν κοινωνία, στά σπήλαια καί στίς ὁπές τῆς γῆς, ὅπου κι ἄν ἔζησαν καί ἐκινήθησαν. Ἐφθασαν, ὅμως, στή γῆ «τῶν πραέων» καί ἔγιναν φάροι τηλαυγεῖς γιά τούς πιστούς. Λέει πάλιν ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὅτι οἱ Ἅγιοι πέρασαν καί ἐβίωσαν ὅλους τούς μακαρισμούς τοῦ Κυρίου: «Πτωχεύσαντες γάρ τῷ πνεύματι, ἐπλουτίσθησαν, πενήτησαντες παρεκλήθησαν, πεινᾶσαντες τήν δικαιοσύνην ἐχορτάσθησαν, καθαροί γενόμενοι τῇ καρδίᾳ, τόν Θεόν ὡς δυνατόν ἐθεώρησαν».

Στήν Κύπρο ἰδιαίτερα, μέ τό παράδειγμά τους, τήν καθαρότητα τῆς ζωῆς τους καί τήν ἀγγελική τους πολιτεία, κράτησαν τό λαό στήν πίστη τοῦ Χριστοῦ σέ καιρούς καταιγίδων, σέ ἐποχές ἐπιδρομῶν ἀλλοφύλων, στούς ἀπέραντους, ἀσέληνους, αἰῶνες τῆς δουλείας. «Φῶς ὅλοι γεγονότες Θεοῦ, ὡς θείου φωτός γεννήματα», κατά τόν Ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ, «ἔμψυχοι ναοί τοῦ Θεοῦ» καί «ἔμψυχα τοῦ Θεοῦ σκηνώματα», κατά τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό, «μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ οἱ πιστοί», κατά τήν Ἀποκάλυψη, ἔγιναν φῶτα δεύτερα γιά τούς πιστούς. Ἀφοῦ φορτίστηκαν ἀπό τὸ Πανάγιο Πνεῦμα, σάν ἄλλοι συσσωρευτές, βοήθησαν τό λαό νά ἔχει φῶς στό δρόμο του σέ καιρούς ἀμάθειας, δουλείας καί ἀποστασίας ἀπό τόν Θεό.

Οἱ Χριστιανοί τῆς Κύπρου ἔτρεφαν πάντοτε βαθύ σεβασμό πρός τούς Ἁγίους, ἰδιαίτερα τούς τοπικούς, πού ἦταν «σάρξ ἐκ τῆς σαρκός καί ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων» τους. Γιά νά τούς τιμήσουν, ἔκτιζαν ναούς καί παρεκκλήσια, ζωγράφιζαν εἰκόνες, μαζεύονταν τήν ἡμέρα τῆς μνήμης τους καί πανηγύριζαν. Ἐπειδή δέ, στά ἔντυπα Μηναῖα, γιά πολλούς Ἁγίους, δέν ὑπῆρχαν πλήρεις ἀκολουθίες, οἱ εὐσεβεῖς πρόγονοί μας διασκεύαζαν ὕμνους ἀπό ἄλλους Ἁγίους. Περισσότερο ἔντονη ἦταν ἡ ἀνάγκη συντάξεως Ἀκολουθιῶν γιά ἐκείνους τούς τοπικούς Ἁγίους, τῶν ὁποίων ἡ τιμή δέν εἶχε γνωσθεῖ στήν ὑπόλοιπη Ὁρθοδοξία καί γι' αὐτό τά

ἔντυπα Μηναιᾶ τοὺς ἀγνοοῦσαν παντελῶς. Ἡ ἀνάγκη σύνθεσης εἰδικῶν Ἀκολουθιῶν, ἐκαλύφθη εἴτε μέ τή δημιουργία πρωτότυπων ὕμνων, εἴτε μέ διασκευές ἀπό ὕμνους ἄλλων Ἀγίων. Ἔτσι διαμορφώθηκαν οἱ Κυπριακές Ἀκολουθίες, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦνται ἀπό συμπληρώσεις ἢ παραλλαγές τῶν γνωστῶν Ἀκολουθιῶν, οἱ ὁποῖες περιλαμβάνονται στά Μηναιᾶ, στήν περίπτωση Ἀγίων τιμωμένων καί πανορθοδόξως (ὅπως π.χ. ὁ Ἀπόστολος Βαρνάβας, ὁ Ἅγιος Σπυρίδων, ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Ἐλεήμων), καί ἀπό νέες συνθέσεις Ἀκολουθιῶν μέ νεοσύνθετους ἢ παλαιότερους ὕμνους, γιά Κυπρίους Ἀγίους μέ τοπικό χαρακτήρα, ὅπως εἶναι π.χ. ὁ Ἅγιος Νεόφυτος, ὁ Ἅγιος Κενδέας, ὁ Ἅγιος Ἀρκάδιος Ἀρσινόης κ.λπ.

Αὐτές οἱ Κυπριακές Ἀκολουθίες ἐξυπηρέτησαν τοὺς προγόνους μας στήν τιμή τῶν Ἀγίων κατὰ τοὺς χρόνους τῶν προσωπικῶν καί ἐθνικῶν δοκιμασιῶν τους καί τοὺς βοήθησαν νά ἀντλήσουν δύναμη ἀπό τό παράδειγμα τῶν Ἀγίων καί μέχρι σήμερα ψάλλονται στοὺς ἱερούς ναοὺς τῆς Κύπρου, κατὰ τή μνήμη τῶν Ἀγίων αὐτῶν.

Τό ἴδιο πρόβλημα ὑπῆρξε καί μέ Ἀγίους ξένους ὡς πρὸς τήν καταγωγή, ἢ τή διαβίωση, μέ τήν Κύπρο, τοὺς ὁποίους, ὅμως, εὐλαβεῖτο καί ἐτιμοῦσε ἰδιαίτερα ὁ Κυπριακός λαός. Στὸ χωριό Πωμός π.χ. κάποιος εὐσεβὴς παρεκινήθη ἀπὸ ἓνα κληρικό τῶν ἁγίων Τόπων καί ἔκτισε ἐκκλησία τοῦ Ἀγίου Εὐψυχίου τοῦ ἐν Καισαρείᾳ. Οὔτε κι αὐτοῦ ὑπάρχει πλήρης ἀκολουθία στά Μηναιᾶ. Μερικοὶ συγχωριανοί μου, σέ παλαιότερες ἐποχές, ταξιδεύοντας στή Μικρά Ἀσία ἄκουσαν γιά τὰ θαύματα τοῦ Ἀγίου Φωκᾶ τοῦ ἐν Σινώπῃ, ἐπεσκέφθησαν τήν περιοχή, ἴσως καί κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς νά θεραπεύτηκε ἀπὸ κάποια πάθηση καί ἐπιστρέφοντας ἀνοικοδόμησαν ναό στήν κοινότητά τους. Καί ἐδῶ παρουσιάστηκε ἀνάγκη λειτουργικῆς φυλλάδας μέ τήν ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου. Καί στήν περίπτωση αὕτη ἀκολουθήθηκε παρόμοια διαδικασία πρὸς τήν διαδικασία συμπλήρωσης ἀκολουθιῶν γιά τοὺς Κυπρίους τήν καταγωγή Ἀγίους.

Οἱ Κυπριακές Ἀκολουθίες διαδίδονταν κυρίως διὰ χειρογράφων, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιοῦνταν στοὺς ἱερούς ναοὺς, μέ φυσικό ἐπακόλουθο τῇ φθορᾷ τους. Οἱ ἐπανειλημμένες ἀντιγραφές τῶν χειρογράφων ἐπέφεραν στὰ κείμενα ἀλλοιώσεις τοῦ νοήματός τους. Πολλές φορές καί ἡ ἄγνοια εὐσεβῶν, κατὰ τὰ ἄλλα, ἀντιγραφέων καί συμπιλιτῶν δημιουργοῦσε προβλήματα. Ἔτσι γιὰ τὴν Ὁσία Βρυαῖνη π.χ. πού τιμᾶται στὰ Μανδριά τῆς Πάφου, σέ ὁμώνυμο ἐκκλησιάκι, στίς 30 Αὐγούστου, λήφθηκε ὡς βάση ἡ ἀκολουθία ἄλλης Ὁσίας, τῆς Ὁσίας Εἰρήνης τῆς Χρυσοβαλάντου. Ἀντικαθιστοῦσαν τό Εἰρήνη μέ τό Βρυαῖνη. Χοροστατοῦσα, ὡς Χωρεπίσκοπος Ἀρσινόης, καί ἄκουσα στὰ κεκραγάρια τό «Βρυαῖνη εἰρηνώνυμε...». Τό Εἰρήνη εἰρηνώνυμε ἔχει νόημα, ἀλλά τό ἄλλο; Δέν τό καταλάβαινε ὁ ἀντιγραφεύς. Ὁ Χαράλαμπος Παπαδόπουλος στό ἔργο του «Χριστιανικά μελέται», πού ἐκδόθηκε τό 1955 στή Λευκωσία, σημειώνει ἀπό τότε, ὅτι ὑπῆρχε ἀνάγκη, ὅπως «ὅσα τροπάρια περιέχουν ἱστορικά στοιχεῖα ἐξετασθῇ διὰ ποῖον Ἅγιον τό πρῶτον ἐποιήθησαν» (σελ. 39).

Ἄλλοτε, πάλιν, ἀπό τὴν εὐσέβειά τους παρακινούμενοι οἱ ἀντιγραφεῖς καί θέλοντας νά ὠφελήσουν τοὺς πιστοὺς μέ τό βίο τοῦ ἁγίου, τροποποιοῦσαν καί τό συναξάρι τοῦ Ἁγίου, τὴν ἀκολουθία τοῦ ὁποίου ἀντέγραφαν, ὥστε νά ταιριάζει μέ τό νέο Ἅγιο. Παρουσιάστηκαν ἔτσι χρονικές, ἀλλά καί ἄλλες ἀνακρίβειες. Ὁ Χαράλαμπος Παπαδόπουλος ἐπισημαίνοντας καί πάλι τό πρόβλημα ἀναφέρει: «Εἰς τὴν Κριτικὴν ἐναπόκειται νά ταξιθετῇ λογικῶς καί καταλλήλως τὰ ἀσύγχρονα γεγονότα τῶν διασωθέντων συναξαρίων καί νά ἀποκαθάρῃ αὐτὰ ἀπὸ τινων δευτερευόντων καί περιττῶν στοιχείων» (σελ. 40).

Ἐκδόσεις ἀκολουθιῶν ἔγιναν καί ἀπὸ ἐπίσημα πρόσωπα. Ὑπάρχει σέ πολλοὺς ναοὺς τῆς Κύπρου μικρὸς τόμος πού περιέχει τίς ἀκολουθίες τῶν Ἁγίων Ἀναστασίου, Χαρίτωνος, Αὐξεντίου, Κενδέου, Εὐαγγελιστοῦ Λουκά, Δημητριοῦ Κυθηρίας, Ἁγίων Ἀναργύρων Κοσμά καί Δαμιανοῦ καί Κωνσταντίνου, πού ἐκδόθηκε στὴν Ἑνετία τό 1779 ἀπὸ τὸν τότε ἀρχιεπίσκοπο Κύ-

πρου Χρύσανθο. Ἀπό τούς παλαιούς ὑμνογράφους διακρίνεται ὁ συνθέτης τῆς ἀκολουθίας τῶν Ἀγίων Ἡλιοφώτων. Τό κείμενο τῆς ἀκολουθίας εἶναι ἐξαίρετο καί ἐφάμιλλο τοῦ ὕφους τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ.

Πρωτοτυπία παρουσιάζουν καί τά ἔργα τοῦ Ἀγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου «Θεοσημεία» καί «Κείμενον περί τῆς θαυμαστῆς διασώσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ κρηνοῦ καί τοῦ λίθου». Στή νεώτερη ἐποχή μεγάλη θεωρεῖται ἡ συμβολή τοῦ ἀντιγραφέως ἀκολουθιῶν Χριστοδούλου Μαλουνταίου, ὁ ὁποῖος μέ τήν ἀντιγραφή του μᾶς διασώζει ἄγνωστα κείμενα ἀκολουθιῶν.

Τό πρόβλημα, ὅμως, ἦταν ὑπαρκτό καί μέ πολλές ὀψεις: Ἐπρεπε οἱ ἐν χρήσει ἀκολουθίες νά διασωθοῦν, νά γίνει μιά ἀποκάθαρσή τους καί νά ἐκδοθοῦν συγκεντρωμένες μαζί. Ταυτόχρονα γιά ὅσους Ἀγίους τιμῶνται στήν Κύπρο καί δέν ὑπῆρχε ἀκόμα ἀκολουθία, ἔπρεπε νά συντεθοῦν νέες τέτοιες. Ἡδὴ ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος καί Ἐθνάρχης Μακάριος ὁ Γ' δήλωνε τό 1968, ὅταν ἐξέδωσε τό βιβλίον «Κύπρος ἡ ἁγία νῆσος», μέ τό ὁποῖο προέβαλλε τούς γνωστούς Κυπρίους Ἀγίους, ὅτι πρόθεσή του ἦταν νά ἐκδώσει καί τίς ἀκολουθίες τῶν Κυπρίων Ἀγίων. Ἄν ἐπραγματοποιεῖτο τότε ἡ πρόθεσή του αὐτή, ἴσως νά διασώζονταν καί πολλές ἀκολουθίες πού βρίσκονταν στά Τουρκοκρατούμενα μέρη τῆς Κύπρου καί πού πιθανότατα νά ἔχουν καταστραφεῖ.

Τήν πρόθεση τοῦ Ἐθνάρχου Μακαρίου ὑλοποίησε ὁ διάδοχός του Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος, ὁ ὁποῖος συνέστησε πρὸς τοῦτο εἰδικό Γραφεῖο ἐκδόσεως Ἀκολουθιῶν στήν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή, ὑπὸ τῇ διεύθυνση τοῦ Θεολόγου - ἐρευνητῆ κ. Θεοχάρη Σχίζα. Τό 1994 κυκλοφόρησε ὁ πρῶτος τόμος ἀπὸ 12 ἀκολουθίες Ἀγίων, πού τιμῶνται τό Σεπτέμβριο. Ὁ ἐπιμελητής τῆς ἔκδοσης ἀναφέρει, ὅτι «ἐφ' ὅσον ἡ ἔκδοσις ἀποβλέπει εἰς λειτουργικούς σκοπούς, ἡ σειρά τῶν δημοσιευμένων ἀκολουθιῶν ἔγινε συμφῶνως πρὸς τό ἐκκλησιαστικόν ἔτος». Ἡ σειρά ὀνομάστηκε «Κύπρια Μηναῖα», ὀνομασία πού πρότεινε ἀπὸ παλιά ὁ ἀείμνηστος π. Παῦλος (Βενέδικτος) Ἑγγλεζάκης, κατὰ τά «Κύπρια Ἑπη»

τοῦ Στασίνου. Ὁ υπότιτλος, παραδοσιακά διατυπωμένος καί ἐπαναλαμβανόμενος σέ κάθε τόμο, δηλώνει τό περιέχομενο τοῦ τόμου καί τούς συντελεστές τῆς ἔκδοσης. Ἀναφέρω τόν τίτλο καί υπότιτλο τοῦ Α' τόμου: «Κύπρια Μηναιᾶ (ἦτοι ἀκολουθίαι ψαλλόμεναι ἐν Κύπρῳ). Τόμος Α', Μὴν Σεπτέμβριος. Νῦν τό πρῶτον τύποις ἐκδίδεται ὁ παρών τόμος, σπουδῇ μὲν καί προνοίᾳ τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Νέας Ἰουστινιανῆς καί πάσης Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Α', ἐπιμελεῖα δέ τοῦ Θεολόγου κ. Θεοχάρους Ε. Σχίζα, διορθώσεσι τοῦ φιλολόγου κ. Ἀνδρέου Β. Βαρνάβα καί δαπάναις τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου».

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος στὸν πρόλόγόν του σημείωνε καί τόν σκοπὸ τοῦ ὅλου ἐγχειρήματος, πού ἦταν ἡ κωδικοποίηση τῶν ἀκολουθιῶν τῶν ἀγίων τῆς Κύπρου γιὰ λειτουργικὴ χρῆση κατὰ τόν ἑορτασμό τῆς μνήμης τους στὴν Κύπρο. Σημειώνει, ὅμως, καί τὰ ἐξῆς ἀξιοπρόσεκτα: «Πεποίθαμεν ὅτι ἡ ἔκδοσις αὕτη, πέραν τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν λειτουργικῶν ἀναγκῶν, ἀποτελεῖ καί σημαντικήν προσφορὰν εἰς τὴν φιλολογίαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὑμνολογίας καί παράλληλα προβάλλει ὡς μαρτυρία τῆς πατροπαράδοτου εὐσεβείας τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ. Ἡ χρῆσις ἐξ ἄλλου τῶν Ἀκολουθιῶν τῶν εἰς τὰ κατεχόμενα μέρη τῆς νήσου τιμωμένων Ἀγίων συμβάλλει εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς μνήμης τῶν κατεχομένων ἱερῶν ναῶν καί ἄλλων προσκυνημάτων τοῦ λαοῦ μας καί εἰς τὴν τόνωσιν τῆς νοσταλγίας των καί τοῦ πόθου τῆς ἐπιστροφῆς, ἀλλὰ καί εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀγωνιστικοῦ φρονήματος πρὸς ἀπελευθέρωσιν καί ἀνάκτησίν των.

Εὐελπιστοῦμεν, ἐπίσης, ὅτι ἡ ἔκδοσις τῶν Ἀκολουθιῶν τούτων θὰ ἀποβῇ πολὺ χρήσιμος καί διὰ τοὺς Ἀποδήμους Ἀδελφούς μας, διότι παρέχει εἰς αὐτοὺς τὴν δυνατότητα νὰ ἑορτάζωσι καί νὰ τιμῶσι τὴν μνήμην τῶν Ἀγίων τοῦ τόπου καταγωγῆς των εἰς τὰ ξένα, ὅπου εὐρίσκονται, καί οὕτω νὰ ἐνθυμῶνται καί νὰ νοσταλγῶσι τὴν πατρίον γῆν».

Ἀκολούθησαν ἄλλοι ἐννέα τόμοι, μέ τοὺς ὁποίους ὁλοκληρώθηκαν οἱ ἀκολουθίες ὅλων τῶν μηνῶν. Δύο τόμοι, ὁ 5ος καί 6ος

περιλαμβάνουν τίς ακολουθίες δύο μηνών ὁ καθένας, τῶν Ἰανουαρίου - Φεβρουαρίου ὁ ἕνας καί τῶν Μαρτίου - Ἀπριλίου ὁ ἄλλος. Τό 2010 ἐξεδόθη ὁ 11ος καί τελευταῖος τόμος, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει «ἐπίμετρον ἑνδεκα ἀκολουθιῶν Κυπρίων Ἀγίων καί παράρτημα, περιέχον ἀλφαθητικόν εὐρετήριον ἀκολουθιῶν πάντων τῶν τόμων καί Καλενδάριον ἑορταζομένων Ἀγίων, καθ' ἡμερομηνίαν μηνίμης».

Στούς 11 αὐτούς τόμους συμπεριλήφθησαν ἀκολουθίες Ἀγίων ὄλων τῶν ἐποχῶν: Ἀπό τοῦ ἰδρυτοῦ καί προστάτου τῆς Ἐκκλησίας μας, Ἀποστόλου Βαρνάβα, μέχρι τοῦ Ἀγίου Φιλουμένου τῶν ἡμερῶν μας. Ἀκολουθίες Ὁσίων, ὅπως τοῦ Ἀγίου Ἰλαρίωνος, Ἐπισκόπων, ὅπως τοῦ Ἀγίου Παναρέτου, καί Μαρτύρων, ὅπως τοῦ Ἀγίου Πολυδώρου. Κι ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἀκολουθίες μή Κυπρίων, πού τιμῶνται, ὅμως, ἰδιαίτερα στήν Κύπρο, ὅπως π.χ. τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, τοῦ Ἀγίου Στυλιανοῦ κ.λπ.

Ὁ κ. Θεοχάρης Σχίζας παρέμεινε ὁ ἐπιμελητής ὄλων τῶν τόμων, ἡ ψυχή τῆς ὅλης ἐργασίας. Οἱ συνεργάτες του, ὅμως, κατά καιρούς διαφοροποιήθηκαν. Ὡς συνεργάτες ἐργάστηκαν ὁ κ. Γεώργιος Χριστοδούλου, ὁ κ. Γεώργιος Χ' Κωστής, ὁ κ. Ἰωάννης Τανῆς, ὁ π. Παρασκευᾶς Ἀγάθωνος, καί ὁ κ. Παρασκευᾶς Κυριάκου. Στίς διακοσμήσεις καί εἰκόνες συνεργάσθηκαν ὁ π. Δημοσθένης Δημοσθένους καί ὁ κ. Γεώργιος Πέτρου.

Ἡ ἐπιλογή τῶν ἀκολουθιῶν ἔγινε ἀπό τίς ὑπάρχουσες ἐν χρήσει ἐκδοστές ἢ ἀνέκδοτες ἀκολουθίες. Ὅπου ὑπῆρχαν πέραν τῆς μιᾶς ἀκολουθίας, λόγω τοῦ λειτουργικοῦ χαρακτῆρα τῆς ἔκδοσης, ἐπιλεγόταν ἡ καταλληλότερη. Ὅπως ἦταν φυσικό ἔγιναν οἱ ἐπιβεβλημένες συμπληρώσεις καί διορθώσεις γιά τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν πανηγυρικῶν ἑορτασμῶν τῶν Ἀγίων αὐτῶν. Γιά πολλούς Ἀγίους, πού τιμῶνται στήν Κύπρο καί δέν ὑπῆρχαν καθόλου ἀκολουθίες, ἔχουν συντεθεῖ νέες ἀπό δόκιμους ὑμνογράφους. Ἀπό τό σύνολο τῶν 149 ἀκολουθιῶν πού περιλαμβάνονται στά «Κύπρια Μηναῖα», οἱ 82 εἶναι προϋπάρξασες παραδο-

σιακές, ἐνῷ οἱ 67 εἶναι νεοσύνθετες.

Ὅλοι οἱ τόμοι κυκλοφόρησαν στό σύνηθες μεγάλο σχῆμα τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, σέ δίστηλο κείμενο, μέ κόκκινα τά κεφαλαῖα ἀρχικά γράμματα τῶν ὕμνων καί τῶν τυπικῶν διατάξεων, κατὰ τό πρότυπο τῶν λειτουργικῶν Μηναίων. Τήν πολύ ἐπιμελημένη τυπογραφική ἐργασία ἀνέλαβε ἡ Ὁρθόδοξος Ἀδελφότης «Λυδία» στήν Ἀσπροβάλτα.

Ἐκεῖ πού αἰσθητά ὑπερτερεῖ ἡ ἔκδοση τῶν «Κυπρίων Μηναιῶν» ἔναντι ἄλλων παρόμοιων ἐκδόσεων εἶναι ἡ παράθεση στό τέλος κάθε μιᾶς ἀκολουθίας πλήρους σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἡ ὁποία ἀναφέρεται σέ ποικιλία θεμάτων, πού ἀφοροῦν στόν ἐκάστοτε τιμώμενο ἅγιο καί σ' ὅ,τι σχετίζεται μέ τήν ἀκολουθία, τίς πηγές της, τό συναξάριο, τήν τιμή τοῦ ἁγίου, τά λείψανά του καί τίς εὐρέσεις τους, τίς εἰκόνες καί τούς ναούς του, τή λαογραφική παράδοση, τούς ὕμνογράφους, τά χειρόγραφα καί τίς ἔντυπες ἐκδόσεις τῶν ἀκολουθιῶν. Ἔτσι τά «Κύπρια Μηναιᾶ» πέραν τῆς κάλυψης τῆς ἀνάγκης τῆς λειτουργικῆς τιμῆς τῶν Ἀγίων τῆς Κύπρου καί ὅσων ἰδιαίτερα τιμῶνται στή νῆσο, ἀποτελοῦν καί ἕνα ἐπιστημονικό βοήθημα γιά τή μελέτη τοῦ Ἀγιολογίου τῆς Κύπρου καί ὅλης τῆς λειτουργικῆς, ὕμνογραφικῆς καί λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς πού συνδέεται μ' αὐτή.

Μέ τήν ὀλοκλήρωση τῆς ἔκδοσης τῶν «Κυπρίων Μηναιῶν» καλύφθηκε, ὄντως, ἕνα κενό πού ἀφοροῦσε στίς λειτουργικές ἀνάγκες τῆς Ἐκκλησίας μας. Οἱ Ἅγιοι πού ἐξυμνοῦνται μέ τίς δημοσιευθεῖσες ἀκολουθίες μπορεῖ νά εἶναι τοπικοί, ἢ ἄγνωστοι στούς πολλούς. Εἶναι, ὅμως, μεγάλοι σέ προσφορά στήν Ἐκκλησία, μεγάλοι καί ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς μπορεῖ νά ἀμφισβητήσῃ π.χ. τήν προσφορά στήν ὅλη Ἐκκλησία τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα καί τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος. Ἡ μή ὑπαρξη πλήρους ἀκολουθίας στά ἐν χρήσει Μηναιᾶ, ὀφείλεται πολλές φορές στήν προσπάθεια τῆς Ἐκκλησίας νά ἀποφύγει τήν ὑπερβολή καί νά διατηρήσῃ κάποιαν ἰσορροπία μνημῶν Ἀγίων καί μήκους ἀκολουθιῶν στό ἐορτολόγιο, οὕτως ὥστε μέ τήν ἐναλλαγή ἐορταζομένων καί μή ἐορτα-

ζομένων Ἀγίων, μεγάλων καί μικρῶν ἑορτῶν, νά ἀποφεύγεται ὁ κορεσμός, νά ὑπογραμμίζεται κατὰ τή λατρευτική πρακτική ἡ διαφορά τῶν ἡμερῶν καί νά κρατεῖται ἔτσι ἀδιάπτωτο τό ἐνδιαφέρον τῶν πιστῶν.

Οἱ τοπικές, ὅμως, λειτουργικές ἀνάγκες μαζί μέ τή χρονική ἀπόσταση πού μᾶς χωρίζει ἀπό τήν ἐποχή τῆς διαμόρφωσης τῶν ἐν χρήσει Μηναιῶν καί τή στροφή τοῦ λαοῦ εἴτε σέ πρόσωπα νεωτέρων Ἀγίων, εἴτε παλαιῶν μέν, ἀλλά ἐντονότερα σήμερα τιμωμένων ὑπ' αὐτῶν, ὅπως π.χ. τήν Ἀγία Παρασκευή, τήν Ἀγία Βαρβάρα, τόν Ἅγιο Στυλιανό κ.λπ., καθιστοῦσαν ἀναγκαῖα τήν ἀνάληψη τῆς προσπάθειας καί τήν πραγμάτωση αὐτοῦ τοῦ ἄθλου πού λέγεται «Κύπρια Μηναῖα».

Παρουσιάζοντας ἀπόψε στό εὐσεβές Κυπριακό κοινό τό ἐκδοτικό αὐτό ἐπίτευγμα, συγχαίρουμε ὅλους τούς συντελεστές τοῦ ἔργου, ἰδιαίτερα τούς κ.κ. Θεοχάρη Σχίζα, Γεώργιο Χριστοδούλου, Γεώργιο Χ' Κωστή, Ἀνδρέα Βαρνάβα καί Ἰωάννη Τανῆ. Εὐγνώμονες εὐχαριστίες ὀφείλονται καί στόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομο τό Β' πού υἱοθέτησε, συνέχισε καί ὀλοκλήρωσε τήν προσπάθεια τοῦ προκατόχου του, παρόλο πού ἡ Ἀρχιεπισκοπεία του συνέπεσε σέ καιροῦς οἰκονομικῆς ὕφεσης.

Εὐχομαι, ὅπως «ὁ θαυμαστός ἐν τοῖς Ἀγίοις Αὐτοῦ» Κύριος, διά πρεσβειῶν τῶν Ἀγίων Του, τῶν ὁποίων οἱ ἀκολουθίες περιελήφθησαν στά «Κύπρια Μηναῖα», διαφυλάττει ἐν εἰρήνῃ καί ὑγείᾳ ὅλο τό Χριστεπώνυμο πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου καί μᾶς ὀδηγήσει ἐλευθερωτές καί στούς κατεχόμενους ναοὺς μας γιά νά ψάλλουμε κι ἐκεῖ μέ τρόπο πανηγυρικό τίς ἐξαίσιες ἀκολουθίες τους.